

Foderets Gjæring, frembragt ved dets egen Varme.*)

(Af E. André.)

Ligesom jeg allerede tidligere lod Nvægfodret mæske med paaflaaet hedt Vand, saaledes har jeg i Vinteren 1884—1885 med den bedste Folge brugt samme Slags Foder til Faarene. Imidlertid har denne Foderets Tilberedelse to Ubequemmeligheder: 1) Udgiften til Brændsel og 2) Ejenestefolkenes Upaalidelighed i at besørge det herved Fornødne, naar man ikke hvergang er selv tilstede. Derfor læste jeg med den største Deeltagelse i Kreyßigs nye, meget lærerige Skrift: Huusdyrenes Sommer- og Vinter-Staldfodring saavel som deres Græsning, (Prag, hos Calve; 1836) om de af Volsbestyrer Falke i Schwichtenberg gjorde Forsøg og Erfaringer angaaende Foderets Gjæring ved Selvheedning. Sagen tilstalte mig saameget, at jeg strax foretog Forsøg med, paa denne Maade at berede og forbedre Foderet. Jeg fulgde noie Hr. Falkes Forskrift; kun bestod mit Foder alene af Halm og Hø, gjort til Hakkelse, uden Kartoffer. Om Mandagen tilberededes Foderet i Kostalden, og om Tirsdagen i Faarestien, i et stort Kar. Tre Dage efter fandtes dette Foder

*) Af Oeconomische Neuigkeiten und Verhandlungen, No. 3, 1836.

fuldkomment gennemvarmt og rygende; det blev saaledes lagt for Køerne og Faarene; men baade hine og disse vragede det. Det syntes at have for længe været udsat for Selvopheedning og for længe at have været i Gjæring, ja var maaskee allerede begyndt at gaae over i den raadne Gjæring, uagtet dets Lugt dog ikke tydede derpaa. Men da Dyrenes Instinct her afgjør Tingen rigtigere end vore Sandser, saa fulgte jeg dette Vink, og gav Køerne og Faarene af et nyt, paa to Dage tilberedt Foder; og med den største Begjærlighed fortærede de det. Overeensstemmende hermed har jeg nu indrettet Vinterfodringen for Hornkvæg og Faar, og det Held, jeg hidtil har haft dermed, svarer fuldkomment til mine Forventninger.

Lil Bedste for dem, der ikke som jeg ville betale Lærepenge, men strax ønske at benytte mine Forsøg og Erfaringer, meddeler jeg her den Fodringsmaade, jeg nu bruger.

1. For Køer. Det daglige Foder til mine Køer bestod i 10 Pd. Halm, 6 Pd. Avnefoder eller Sammenrivning, 2 Pd. Hø*) og et Lod Salt; alt Fodret skaaret til Hakkelse. Strax efter Middagsfodret kommes i 3 af de 9 til denne Hensigt anskaffede store Kar, som foroven holde 3 Fod og forneden $2\frac{1}{2}$ Fod i Gjennemsnit og ere $2\frac{1}{2}$ Fod høie, en Foderkurs fuld af Hakkelse i hvert Kar, derpaa

*) Formodentlig Wiener Pund, som holde omtrent 12 Procent mere end danske Pund.

strøes noget af den $\frac{1}{3}$ Saltportion for den Dag, hvorefter der, under bestandig Omrøring og Blanding, paagydes saameget koldt Vand, at den hele Masse bliver fugtet, ikke vaad. Dernæst sammentraedes dette første Lag, hvad der skeer let og hurtigt med Trækko. Saaledes faaes fort, indtil alt det for een Dag bestemte Foder er nedslagt og sammentraadt i de 3 af Karrene. Hvert Kar indeholder da een Givt, nemlig Morgen-, Middag- og Aften-Foderet. Det Foder, der f. Ex. er tilberedt Mandag Eftermiddag, benyttes Torsdag Eftermiddag.

Efterat have fodret paa denne Maade i 8 Dage, gav jeg Kartofler istedetfor Hø; og 14 Stkr. Hornqvæg (12 temmelig store Køer, en 3aarig drægtig Qvie og 1 Tyr) faae nu daglig:

å 10 Pd. Halm . . .	= 140 Pd. *)
å 6 Pd. Avnefoder . . .	= 84 Pd.
å 1 Lod Salt . . .	= 14 Lod.
og å 5 Pd. Kartofler . . .	= 70 Pd.

Kartoflerne knuses saa meget mueligt og blandes godt med Haffelsen. Dette Foder fylder netop 3 Kar, og i hvert kommes 7 Kurvfulde. Naar dermed fodres, er det saa hedt og dampende, som om det var hedet med kogende Vand. Saa tørt og varmt, som det tages af Karret, gives det Hornqvæget, der med største Graadighed æder det heelt op. Mere æder Qvæget ikke, og dette Foderquantum

*) For hvert 100 Wiener Pund maatte altsaa, ifølge det angivne Vægtforhold, tillægges 12 Pund dansk.

er og netop aldeles tilstrækkeligt til disse Kreaturers fuldkomne Nættelse. Ja jeg er overbevist om, at de siden hen maaskee ei engang æde det Hele; thi da jeg begyndte med denne Fodring, vare Køerne just ikke i særdeles god Stand, men efter den Tid ere de kjendeligen tiltagne i Huld og give tillige mere Melk. Naar de nu først engang have naaet saa vidt, at de ere ret mæskede eller udædte, og selvfølgelig intet mere Foder behøve at anvende paa deres Kropmasses Forøgelse, saa formoder jeg, at den angivne Foderportion ikke længere bliver af dem heelt fortæret. Mogle af Køerne ere endog saa runde og fyldige, at de neppe kunne tiltage mere.

Ungaaende Kartoflers og Køers Indflydelse paa Melken gjorde jeg følgende Erfaring. Strax da jeg begyndte med at give Kartofler istedetfor Hø, malkede Køerne noget bedre, og vedbleve siden at give omtrent det samme Quantum Melk. Nu ombyttede jeg Kartofler med Hø, men opfodrede af disse den dobbelte Mængde, altsaa to Skjepper for hver Skjepe Kartofler. Køerne malkede da strax igjen mindre, og tiltage først nu atter i Malkning efterat jeg ophørte med Køerne og paa ny giver Kartofler.

2. For Oxer. Jeg holder kun 2 Par; hvert Par fik daglig 20 Pd. Halm og 10 Pd. Hø. De ere af et Middelslags; udførte hidtil deres Arbeide godt ved dette Foder, og vedligeholdt et taaleligt Udseende. Men det ene Par, som stod paa en an-

den Gaard, blev i den sidste Tid meget forsømt, og tog stærkt af, hvorfor jeg flyttede det herhid i min Kostald. Ogsaa disse Oyer fik ikke længere Hø, men istedetfor 10 Pd. Hø 20 Pd. Kartofler. Foderet for dem behandlede i Karrene ganske som anført, og blev opfodret paa lignende Maade. Oyerne æde dette Foder med samme Begjærlighed som Køerne, og tiltage fjendeligt i Udseende, uagtet de daglig arbeide. Til de nævnte 20 Pd. Straa, meest Sædehalm, og 20 Pd. Kartofler samt 2 Lod Salt faae Oyerne ingen videre Tilgift, altsaa heller intet gruttet Korn.

Køerne og Oyerne vandes af Truget med friskt, klart Vand; aldrig lader jeg dem dette give i Krybben, de vandes regelmæssigt baade før og efter Fodringen.

3. Nue Faar erholde hvert især daglig: $1\frac{1}{2}$ Pd. Halm (af alle Sags) og $\frac{1}{2}$ Pd. Hø, og hvert 100 Faar derhos $\frac{1}{4}$ Pd. Salt. — Hidtil, saalænge de endnu græssede, fik de af dette Quantum kun $\frac{1}{3}$ som Morgenfoder, kun naar Veiret ikke tillod mig at lade dem gaae ude, bleve de heelt fodrede paa Stalden. Sik Faarene kun en Morgengibt, blev deres Foder hver Morgen nedlagt ligesom Køernes. Hver Kurvfuld Hakkelse fugtedes med koldt Vand, blandedes godt, saltedes, blev derpaa sammenstampet, og saaledes fortsaaredes indtil 2 Kar vare fyldte. Hvert Kar holdt 8 gode Kurvfulde Hakkelse, og disse 16 Kurvfulde vare tilstrækkelige for 400 gamle Mo:

derfaar. Jeg begyndte med denne Fodring medens Faarene endnu vare paa Græsgang og om Aftenen vendte hjem med fyldt Bom. Desuagtet aade de endnu med stor Begjærlighed det Foder, som i 12 Timer havde ligget nedfyldt, og som nogle Gange, for Forsøgs Skyld, blev givet dem om Aftenen.

Imedens jeg paa denne Maade fodrede mine Faar med nedfyldt Hø og Halmhakkelse, hidkom nogle Faar, som vare indkjøbte i Sachsen. Da de underveis, ligesom og her i de første Dage, fik riges ligt Habrefoder, vare de saa forvante, at de haardt nokket forsmaaede Hakkelsen og kun toge tiltakke paa Græsgangen. — Jeg begyndte nu ogsaa ganske at ophøre med at give Faarene Hø; istedet derfor fik hvert af dem 1 Pd. Kartofler. Ligesom til Køerne, bleve Kartoflerne masede vel itu (altid Dagen forud), lagviis blandede saa godt mueligt med Halmhakkelsen (altid en stor Kurofuld ad Gangen), det hele Lag bestrøet med Salt, og fugtet med koldt Vand, derpaa stampet med Trækko, og opfodret 24 Timer derefter. — Hvo der ikke har seet det, vil neppe troe med hvilken Graadighed Faarene faldt over dette Foder og fortærede det alt. Selv de sachsiske Faar havde paa eengang tabt al Ulyst til Hakkelsen, og slugte alt hvad de kunde; nu æde de omkaps med mine gamle Faar. Krybberne ere altid saa aldeles tomte, at man slet ikke har nodig at afvidste dem naar den næste Givt lægges for. I min Faarestald har jeg nu ingen Foderhækker, men

kun simple Krybber, hvorved Stalden er bleven rummeligere, lysere, venligere, og man har nu lettere ved at overse den hele Flok.

Hidtil har Erfaringen lært mig, at det foransførte Foderquantum er aldeles tilstrækkeligt til Faarenes fuldkomne Nættelse og Velbefindende; af dette Foder gaaer intet tabt i Gjødningen og fortæres virkelig alt af Faarene. Ei heller smudskes disse det mindste af Foderet, og hvad Tydsterne kalde "futterig" Uld kan slet ikke fremkomme.

Da jeg manglede et tilstrækkeligt Antal Sylterkar for Faarene, har jeg ladet gjøre nogle store Foderkasser, 18 Fod lange, 4 Fod brede, 3 Fod høie. Hver Kasse er deelt i 2 Rum for de daglige Foderportioner, saa at Næstefoderet altid kan være 24 Timer gammelt. Enhver saadan Dags- Afdeling er igjen adskilt i 3 lige store Rum for Morgen; Middag; og Aften; Givterne, hvorved opnaaes at der hvergang gives lige Mængde Foder.

Mine Faar befinde sig fortræffeligt ved dette Næstefoder, blive runde og fyldige; de faae hverken heelt eller gruttet Korn, men daglig drives de eengang til Vandingen; dog drikke de kun meget lidt, fordi de, efter den fugtede Hækkelse, ikke let blive tørstige.

En Hovedsag ved Foderets Næstning ved dets egen Varme er Følgende: 1) at man ikke paagyder for meget Vand, saa Foderet bliver for vaadt; kun fugtigt maa det være. Jo mindre Vand dertil

bruges, desto snarere og fuldstændigere gaaer Foderet over i Gjæring; jo vaadere det er, desto længere forbliver det i sin raa Tilstand. 2) Det maa sammentrædes saa fast mueligt; jo fastere, desto før og fuldkomnere gaaer det i Gjæring. 3) Luften maa have fri Udgang til Foderet for at det kan gaae i Gjæring.

— — — Efterat have nedskrevet Forestaaende, har jeg med lige Held fortsat hiin Fodringsmaade; kun dermed gjort den Forandring, at jeg nedlægger Kartofler og Haffelse; Foderet to Dage for det opfodres, hvorved det bliver ganske varmt og fuldkomment gjenneudampet samt yderst blødt, saa Faarene æde det med end større Begjærlighed. Saaledes tilberedes nu daglig 2 Afdelinger af Foderkassen, à 20 Kurvfulde, for 400 gamle Faar, 2 Afdelinger opfodres om Dagen, og de 2 sidste Afdelinger af Foderkassen indeholde det for den følgende Dag bestemte Foder. 500 Pd. Halm af alle Slags, 400 Pd. Kartofler og 1 Pd. Salt udgjøre det daglige og mere end tilstrækkelige Foderquantum for disse 400 Faar, og de 500 Pd. Halm give 40 store Kurvfulde Haffelse. Iblandt min Flok paa 1000 Stkr. ere 274 Lam fra 1834; de faae samme Fodermængde, voxte og tage stærkt til, men opæde ikke alt Foderet. — Morgen- og Aften-Foderet gives nu i to Gange. — Senere har jeg tillige gjort den Erfaring, at ogsaa Hestene gjerne æde af dette Foder.

I Saarestalden strøes med Jord, som føres derind, 1 Fod tykt Lag ad Gangen, som overdrykkes med netop saa megen Halm, at Jorden tyndt dækkes; da Urinen trækker i Jorden, holder Gulvet sig altid tørt. Fra Tid til anden paaføres et friskt Lag Jord. — Ogsaa i Kostalden strøer jeg med Jord, hvoraf et godt Lag fyldes i den Rende bag Dyrene, der ellers bortfører Urinen. Ogsaa den faste Gjødning skufles herved, saa at der hver Loverdag Eftermiddag, naar Stalden muges, findes et godt Forraad. Saa ofte det gjøres behov, tilføres frisk Jord. Derved spares al Halmstroelsen til Opfodring, uden at dog det mindste gaaer tabt af Gjødningen. Ivertimod synes det fordeelagtigere, igjennem Dyrene at forvandle til Gjødning den Halm, der ellers anvendes til Stroelse; man har da, som en Tilvæxt til Gjødningen, ogsaa Jorden, der opfanger de faste og flydende Excrementer.

Ved Foderets Selvheedning opnaaes det samme som man ellers tilfigter ved dets Mæstning med heedt Vand eller Dampfogning i et eget Dampapparat; men Hensigten opnaaes ved de simpleste Midler. Fodermaterialierne opløses ved den indtrædende Gjæring, hvorved en Mængde ellers indsluttede eller bundne Næringsstoffer frigjøres; det er saaledes let begribeligt, at det Foder, som enten er mæstet med heedt Vand, eller dampfogt, eller ved Selvheedning bragt i Gjæring, er meget mere nærende, end det

raa Foder. — Administrator var i Gemind anslaaet Besparelsen ved dampkogt imod tørt Foder efter et Forhold af 786 : 440; og jeg er overbevist om, at det samme Forhold opnaaes ved selvhedet Foder; thi betænker man, at jeg nu fodrer til fuldkommen Nættelse 16 voksne Høveder (nemlig ikke blot de foroven nævnte 14 Stkr., men desuden et Par af Trækoerne) og en Tyr i 2det Aar med daglig: 140 Pd. Halm, 84 Pd. Avnefoder og 90 Pd. Kartofler, og endda faaer Hakkelse nok tilovers for 2 Arbeidsheste; — sammenligner jeg 1 Pd. Kartofler og 1½ Pd. Halm med det for et voksen Faar ellers sædvanlige Foderquantum, og jeg da tydeligt seer, at baade Qvæg og Faar underholdes bedre nu, end før, da de fik større Rationer, men af tørt Foder; — saa maa man indromme, at det selvhedede Foderes Anvendelse medfører en meget stor Besparelse.

Denne Fodringsmaade kan af Alle let iværksættes. I større Avlsbrug udfordrer Foderets Kogning eller Mæstning store Kiedler og Brændsel til Vandets Kogning; til Dampkogning behøves et Dampapparat saavel som Brændsel; alt dette spares ved Foderets Udgjæring formedelst dets egen Varme. Den rigeste med den fattigste Landmand kan strax anvende denne Fremgangsmaade.

Jeg holder denne Foderets Tilberedning for en af de vigtigste, meest velgjørende Opdagelser i den praktiske Landhuusholdning, en Opdagelse, som sikkert vil i kort Tid finde almindelig Indgang.

December 1835.

Til Ovenstaaende, der netop for Dieblicket har Krav paa at skjænktes særdeles Opmærksomhed, da formeentligen en fodertrang Vinter forestaaer mangen Landmand, — er det Udgiveren en Fornøielse at kunne føie nedenstaaende ham tilfikkede Meddelelser, med det Ønske at vorde beæret med Underretning om de Erfaringer, som gjøres af Andre, der maatte bestemme sig for at indføre denne Fodringsmaade:

1.

(Fra H. H. Kammerherre, Grev Lerche til Lerchenborg.)

d. 19 Juli 1836.

Uldeles overensstemmende med Forskrifterne i "Oekonomische Neuigkeiten," har jeg brugt selvhedet Foder til 40 Stkr. Køer og 400 Stkr. Gimmere fra de første Dage i Marts og lige til Græsningstiden. Køerne gave rigeligere Melk og Faarene trivedes saa vel derved, at jeg har besluttet at udvide denne Fodringsmaade betydeligt til næste Vinter, overbevist om, at derved bespares en stor Fodermasse, hvorved det bliver mueligt for Schæferie:Eieren i de fugtige Efteraarstidligere at begynde med Indstaldningen og derved forebygge mange slemme Sygdomme.

2.

(Fra Gaarboier Luno paa Nygaard ved Rødovre.)

d. 30 Juli 1836.

Jeg er Dem meget forbunden for det tilsendte Blad af oekonomische Neuigkeiten om selvhedet Foder.

Da det alt var saa langt hen i Foraaret, indskrænkede jeg mig til at ansille een Prøve, ganske efter Beskrivelsen, for at overbevise mig om Gjæringstiden og Kreaturerens Vedlyst af dette Foder, og fandt, at det dennegang brugte 3 Gange 24 Timer for at komme i meget heed — men efter Beskrivelsen endnu ikke heed nok — Damp. Da det hældede ad Aften, benyttede jeg det strax, og fordeelte det i en meget stor Gist imellem 12 Køer, nogle Heste og Faar, hvilke Alle med meer end almindelig Begjærlighed i et Dieblif fortærede det, og reensliffede Krybberne. Den Sandsynlighed, jeg fandt for, at denne Fodringsmaade baade er besparende og mælkdrivende, bestemte mig til at bestille de fornødne Kar til Efteraaret, hvorefter jeg da i sin Tid skal give mig den Frihed at meddele Dem Resultatet af det samme Foders Mælkproduct, behandlet paa den sædvanlige Maade, og efter nærværende Opgave bragt til Selvdamp.

Jeg maa ved denne Leilighed beklage, at Foraarshandlingen af mine lavtliggende Jorder traf iaar saa langt ud formedelst den overvattede jevnlige Regn i min Egn, at jeg ved indtrufne Forretninger, der ikke tillod mit stadige Tilsyn, og længere hen aldeles gjorde Fordring paa min Fraværelse, blev forhindret fra for Tiden at kunne meddele saadanne Resultater af Skarificatorens Brug, som kunne være at ansee for fyldestgjørende. Da jeg imidlertid nu snart venter igjen at kunne anvende min meste Tid paa